

inclou a la llista la forma *brent* de l'alemany de Vorrarberg, però en aquest cas ens trobem davant d'un mot d'un altre origen (veg. *REW*, 1285). Notem, d'altra banda, que el fenomen invers, és a dir, l'assimilació de les nasals es produeix en el castellà d'algunes zones, *merenjena* en lloc de *berenjena*. —⁶ En el doc. de 1264, reproduït per Soldevila (vegeu amunt la 1.ª doc.) llegim, al costat del text català, «... III .d. Fruyta a *berena*» aquest altre en aragonès: «... III .d. Fruyta a *berenda*». —⁷ Un basc *berenda* fou citat per Castro Guisasaola, i recollit per Caro Baroja, *Materiales*, p. 46, n. 24, però no ens en podem refiar no estant recollit per Azkue (potser per purisme). —⁸ Aquí *AlcM* entén 'menjar al migdia', però l'ordre dels àpats (*almorzar* de matí, *dinar* a l'hora tèrcia, *berenar* al migdia, i *sopar* al vespre) mostra que no deu ser així malgrat l'apariament de la loc. adverbial *al migjorn* amb *berenar*; recordem que l'hora de tèrcia —durant la qual es feia el dinar segons el nostre text— corresponia a l'estona entre les nou i les dotze, i així el *berenar* hauria de fer-se a l'hora quarta, que era entre les dotze i les tres, molt probablement cap a les tres, però en tot cas, durant l'estona que queia en el període de migjorn.

Berenguera, V. *balanguera* *Bergada*, V. *bergant* *Bergamota*, veg. *DCEC* s. v. *Bergansi*, V. *bregar*

BERGANT, 'pillet, murri', prové del sentit que tenia antigament de 'home de baixa estofa que forma colla amb altres', 'jornaler que treballa en brigada en feines de baix nivell', mot de la mateixa arrel que l'antic *bergada* 'brigada o colla de jornalers o aventurers', que junt amb els mots italians *brigante* i *brigata* de sentits semblants (després difosos des d'Itàlia i en part des de Catalunya, a les altres llengües romàniques) són derivats del verb *bregar*, en italià *brigare*, 'maldar, esforçar-se o treballar (per alguna cosa)', que vingueren del gòt. *BRĪKAN* 'rompre' (cf. angl. *break*, al. *brechen*). □ 1.ª doc.: segon quint del S. xiv.

En el *Sermó del Bisbetó* (escrit per aquesta festa montserratina, entre 1316 i 1340) apareix amb un sentit més aviat irònic que severament pejoratiu «jovensells qui's mostren sants / e són fins *berguans*» (*AlcM*). A la fi del segle ja apareix el femení, que pel seu caràcter (ja per raons morfològiques), òbviament secundari, i de significat molt evolucionat, suposa que el masculí havia de comptar llavors ja amb un prolongat període de vida: «Car veu que aytal muller no és *berganta* ne consintria a moltes malvestats e arloteries a les quals consentiria una gran tacanya», Eiximenis, *Llibre de les Dones* (f° 36v), *EntreDLI*, I, 240. Devia datar almenys del període inicial de la llengua literària, però el sentit afectiu i colloquial del mot es prestava poc a aparèixer en textos del tipus serióis, històric i doctrinal de la nostra literatura en el S. XIII.

Bergant ha estat sobretot un mot robustament popular en el sentit pejoratiu modern de 'murri, trapella', home poc exemplar, poc digne de respecte (la de-

finició «brètol» del *DFa*. és lleument exagerada). L'ús del mot ha entrat en decadència des de cap a 1900, sense esdevenir verament antiquat, però fins al S. XIX fou un mot colloquial sentit a cada pas, més a la pagesia que a ciutat, i en totes les terres de la llengua. En els montserratins vessants de la Serra de Bèrnia, damunt Altea, m'ensenyaven l'*Ermita del Vicari bergant* (si no un Fra Garí, potser un tonsurat menys devot de les vigílies que de les gallines pageses). Mot que no es planyien uns als altres els membres de la joventut, mal festegessin entre ells: «¿què hi fas aquí, traïdora? / —Què hi fas aquí tu, *bergant*?», *Millà, Rom.*, 411. A còpia de repetir-se amb aquest caràcter, encara que fos sense malfícia, li passà el mateix que a *arlot* (canviat en *allot* 'noi'), a Mallorca i Menorca: «Madò Esperança, on sou? / A on teniu sa *berganta*? / —Allà dins la sent qui canta, / i mira es llevat si és tou», Camps Merc., *Folkl. Men. de la Pagesia* 1, 100-1; «jovencell, jova de quinze anys fins en vint», A. Ferrer Guinart, *Rondaies de Men.*, 241.¹ Cf. *bergantell*, infra.

No fou, però, aquest el sentit més antic ni més revelador de l'etimologia. El *bergant*, pròpiament, era el qui formava part d'una *bergada*, i això era alguna cosa semblant a la *brigata* italiana; però en català es nota la tendència a donar-li un matís menys indulgent que en la llengua de Boccaccio: en Jaume Roig es tracta d'un escamot, una llopada, d'homes rebaixats (ganduls amb excuses de romiatge), que una alcavota aprofitava per als seus negocis corruptors: «una vil hosta / roïn, disposta / a puteria, / lavòs tenia / en sa posada / una *bergada* / de pelegrins ---» (v. 3287). I si durant la Guerra civil del S. XV veiem usat el terme amb referència a un escamot de guerrillers remences, no oblidem que es tracta de docs. emanants del partit aristòcrata, que tendia a presentar-los com a quasi bandits: «prop de Montmeló li isqueren una *berguada* de pagesos, qui la prengueren e la robaren» (a. 1485, *DAG.*). Però no dubtem que s'havia dit en català en un sentit tan objectiu, merament descriptiu i despulat de prejudici (sigui pejoratiu o favorable), com l'it. *brigata*, de manera que quan l'usà el floralista Josep Ma. Roca amb el sentit de 'brigada de treballadors o de policia', el 1923, per més que cerqui un propòsit purista no fa més que retornar a un ús que degué haver estat antic (Roca era realment home molt llegit en textos antics i que no escrivia a la lleugera).

Sigui com vulgui, és segur que existí amb aquest sentit laboral, car d'ací deriva manifestament *bergant* amb el valor de 'jornaler portuari' que copsem ben sovint en documents del S. XV: «vés on te vulles, / cerca on mulles / d'uy més ta sopa: / esta nit sopa, / demà camina / a la brogina; / e si no -t plau, / *bergant* al Grau / te poràs fer!» (Port de València), *Spill*, 880, «en l'exercici del carregar e descarregar --- sien manester e-lls diits *bergants* ---», a. 1495 (Capmany, *Mem.*) (Port de Barcelona), *bergants del moll*, 1455 (*DAG.*), i molts altres de *bergant*, per a obrers manuals i peons de totes menes, en molts docs. del S. XV, en *DAG.*, *DBal.* i *AlcM*. Quant a *bergada*, no